

УДК 811.13

М. М. Негода,

асистент

(Київський національний університет культури і мистецтв)

margarita_negoda@mail.ru

ORCID: 0000-0003-3712-7051

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО РІВНЯ П'ЄМОНТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

У даній статті розкриваються питання становлення лексичного рівня п'ємонтського діалекту та взаємовплив даного діалекту та літературної мови, характерні відмінності у системі вимови, експресивності та образності, проаналізовано умови виникнення і закріплення цього діалекту, як місцевого варіанту мови, описуються результати досліджень з питань, пов'язаних з даною тематикою. Окреслюється зв'язок мови та її варіанту з еволюцією суспільства і знань. Встановлюються та систематизуються зв'язки між національною мовою і діалектом.

Ключові слова: п'ємонтський діалект, діалектизм, слово, значення, термін.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку мовознавства зі зростанням інтересу до етнології та культурології актуальними залишаються питання становлення діалектів на рівні з італійською літературною мовою та їхнього взаємовпливу. П'ємонтський діалект викликає підвищену зацікавленість науковців у визначенні даного діалекту як самостійного варіанту мови у системі північних діалектів Італії, що має свою структуру, усний та письмовий варіанти прояву, а також вирізняється особливостями лексико-синтаксичного, морфологічного та фонетичного рівнів.

Матеріалом дослідження є лексика діалектів північної частини Італії, особливо детально розглядається лексичний рівень п'ємонтського діалекту із його характеристиками та взаємозв'язки цих діалектів між собою.

Методи дослідження. Критичний аналіз теоретичних матеріалів та наукових праць, всебічне дослідження ілюстративного матеріалу різних джерел, безпосередні спостереження автора роботи.

Виклад основного матеріалу. Мовна ситуація будь-якої країни сучасного світу є неоднорідною і складною [1]. У сучасній лінгвістиці діалекти, говірки, ідіолекти розглядають як складники етномов, і найчастіше послуговуються таким визначенням діалекту, як різновиду певної етномови, вживаного значними частинами етносу, пов'язаними територіальною, соціальною та фаховою спільністю [2].

Дотично лексичних особливостей п'ємонтського діалекту, зупинимося на деяких найважливіших, підкреслюючи їхню важливість в історичному й етимологічному планах внаслідок їхнього повсюдного поширення на території регіону П'ємонт.

Покоління, яке народилося після входження П'ємонту в Королівство Італії, ще використовувало традиційний діалект із багатою архаїчною лексикою, особливо в сільськогосподарській сфері, оскільки регіон був в основному сільським. Це лексичне багатство зберігалося аж до кінця XIX ст. Потім втрата діалектних рис стала відбуватися дуже суттєво: зі зміною поколінь діалект піддавався щоразу більшому впливу мови засобів масової інформації. Відбулося фонетичне, морфологічне і синтаксичне нівелювання лексики, почав зникати стародавній словник і забувалися значення багатьох слів. Ці явища відбувалися всюди в країні, адже змінювалося саме життя, звичаї, соціальні умови, оскільки йшла боротьба з неграмотністю, поширювалася середня освіта, для юнаків була введена військова служба, що передбачувала проходження в іншому від народження регіоні.

Помилково вважати діалектними лише ті слова, які відносяться до матеріальної культури народу, а не слова абстрактних та лінгвістичних понять, взятих з інтелектуальної культури, не тільки через більшу престижність, якою вони наділені, а тому, що загалом вони відображають концептуальний зміст світу та фактів співіснування та життя [3: 72]. Розглянемо наступні сфери використання діалектизмів у мовленні італійського населення на території регіону П'ємонт.

Релігія

Багатим джерелом діалектних слів є релігійна та церковна термінологія. Це сфера, у якій високий рівень різного прочитання та потрактування слова і як результат, деформація його значення. Крім того, відбуваються часті зміни у значенні слова через перехід самого слова до іншої сфери застосування і відхід від релігійної тематики.

Часто спостерігається тенденція набуття словом негативного відтінку. Наприклад: "Da nobis hodie" в італійській мові *dacci oggi* з молитви "Отче наш" в п'ємонтському діалекті маємо таке слово як *bisòdia* зі значенням "молитва". У цьому випадку простежується явище метонімії, коли назва молитви представляє значення самої молитви.

Також варто зазначити, що від таких слів з'явилися похідні, наприклад, дієслово *bisodiè*, що має значення "нашіптувати молитви" або інше значення "відвідувати багато храмів". Нові значення, що

закріплюються за такими латинськими термінами можуть залежати від асоціацій з іншими словами, тобто мати параетимологічне інтерпретування. Наприклад: *l'antifona – canto alternato* у перекладі "антифон", через те, що довгий та нудний, у діалекті маємо словосполучення *canté l'antifuna* тобто *fare una ramanzina* у значенні "читати нотацію".

Входження слова до діалектного реєстру відбувається і в інших сферах спілкування. Так, слово *tibi* відноситься до шкільного реєстру слів і ввійшло через форми судової обізнаності, що у нашому діалекті набуло значення докору.

Побутова лексика

Більш престижне слово простіше засвоюється як інновація у діалекті, і може дати поштовх схожим змінам у лінгвістичній системі. Так, наприклад *[lim'uj] limone, limoni* введено у діалект через сферу торгівлі з італійської мови, стало аномальним явищем по відношенню до існуючого правила розрізнення одиниці і множини іменників чоловічого роду, із закінченням $[-'uj]$, що переходить у $[-'ej]$ [4: 296]: *[but'uj] bottone – [but'ej] bottoni, [kart'uj] carro – [kart'ej] carri*.

Література

Де більше, де менше, але всі сфери культури зробили свій внесок у збагачення діалектної лексики, починаючи від юридичної та адміністративної й до наукової та решти сфер людської діяльності.

Так, у північній Італії житель Мантуї, Вівалдо Белкалзер, (за даними раніше 1309 року), переклав книгу "De proprietate tibus rerum" Бартоломео Англіка, в перекладі якого спостерігаються приклади використання діалекту. Наприклад, у реченні *Talpa è la topina fata a similituden de soseg et è cega e senza ocl, e ha un musèl a mod de porcèl...* спостерігаємо випадання кінцевих голосних окрім "a", одзвінчених інтервокалічних приголосних *cega*, що і є маркерами діалектів північної Італії [5: 260].

Різні діалектні слова та вирази були принесені літературними історіями, що розповідались вечорами. П'ємонтський ідіоматичний вираз *fìer com un artaban* зі значенням *corrucciato*, тобто "хмурий", являється запозиченням із одного з діалектів французької мови *fier comme Artaban*, що, у свою чергу, походить від характеристики героя роману Готье "Клеопатра", який описувався як гордий, палкий закоханий, але який у французькій мові представляє дурня, який захоплений тільки собою, що не ввійшло до значення виразу у п'ємонтському діалекті [3: 76].

Багато авторів, вихідців з регіону П'ємонт, використовували чимало місцевих слів і виразів у своїх творах, що суперечило тосканській традиції, яка насаджувалася Академіями, як загальноприйнята.

Власні назви

Варто також згадати різноманіття італійських прізвищ, які відображають діалектне багатство країни. На противагу тосканським прізвищам *Gianni, Giannetti, Giannelli*, у північних діалектах маємо *Zani, Zanetti, Zanella*. Окрім *Ferrari* характерним для регіону є також прізвище *Ferrero*. Важливою є також місце наголосу, який розрізняє варіанти прізвищ *Zùccaro* (похідне від *zuccherò*) та північний варіант *Zuccàr* ("продавець гарбузів" *venditore di zucche*) [3: 47].

Паралельні форми слів

Для певних предметів і понять не можна виділити єдиного слова, яке могло б вважатися стандартом, адже кожен регіон має свій варіант у назві таких предметів, наприклад, характерне для північних діалектів слово *ometto* позначає один і той же предмет, що у центральній Італії називають *gruccia*, а на південній частині Італії він знаний як *stampella*. Або північне *anguria* є тим самим, що у центральних регіонах називають *cocomero*, а у південних діалектах – *meloned'acqua*.

Окремі елементи лексики основного складу італійської мови можуть мати різні значення у різних діалектах, так *arrivare* у п'ємонтському діалекті може використовуватись зі значенням *accadere* [6: 272].

Дж. Берруто розглядає можливість, коли структура, яка поєднує *qui* та *lì* з *questo* та *quello*, як у словосполученні *quel libro lì* з рештою може повністю замінити займенники *questota quello* у їхній вказівній функції. Так, як ця модель вже є звичною для системи вказівних займенників у п'ємонтському діалекті, і тому для варіанту розмовної мови у регіоні П'ємонт [6: 274].

Наведемо приклади слів, які повністю чи частково відрізняються у значенні від слів, з яких вони походять у італійській мові:

п'ємонтський діалект

ciatè
piassa
bosc
vissi
cuntè

італійська мова

chimare / domandare
piazza / posto
bosco / legna
vizio / vezzo
contare / raccontare

Варто приділити увагу словам, які зазнали впливу французької мови чи прийшли з неї:

п'ємонтський діалект	французька мова	італійська мова
<i>buckèt</i>	<i>bouquet</i>	<i>mazzo</i>
<i>giaun</i>	<i>jaune</i>	<i>giallo</i>
<i>fumna</i>	<i>femme</i>	<i>donna</i>
<i>döl</i>	<i>deuil</i>	<i>lutto</i>

У лексиці п'ємонтського діалекту також присутні слова, схожі на слова з провансальської мови. Це зумовлене, частково, через суміжність територій.

п'ємонтський діалект	італійська мова
<i>larma</i>	<i>lacrima</i>
<i>cugè</i>	<i>coricare</i>
<i>fuet</i>	<i>frusta</i>
<i>crajun</i>	<i>lapis</i>
<i>oj</i>	<i>si</i>
<i>pois</i>	<i>piselli</i>
<i>afros</i>	<i>spaventoso</i>
<i>piurè</i>	<i>piangere</i>
<i>catè</i>	<i>comprare</i>
<i>büte</i>	<i>mettere</i>
<i>campè</i>	<i>buttare</i>

У лексиці п'ємонтського діалекту представлені слова, які є частиною автохтонної лексики досліджуваного діалекту, наприклад:

п'ємонтський діалект	італійська мова
<i>tota</i>	<i>ragazza</i>
<i>magna</i>	<i>zia</i>
<i>mašnà</i>	<i>bambino/a</i>
<i>farèl</i>	<i>corredo</i>
<i>fauda</i>	<i>grembo</i>
<i>borgn</i>	<i>cieco</i>
<i>meišdabosc</i>	<i>falegname</i>
<i>erca</i>	<i>madia</i>
<i>vischè</i>	<i>accendere</i>

Потрібно згадати також мовні контакти між північно-західною Італією та Швейцарією, що принесли у п'ємонтський діалект слова, які увійшли і закріпились у лексиці регіону П'ємонт [7: 7], наприклад:

п'ємонтський діалект	італійська мова
<i>brua</i>	<i>sponda</i>
<i>cioca</i>	<i>campana</i>
<i>ciorgn</i>	<i>sordo</i>
<i>bren</i>	<i>crusca</i>
<i>lošna</i>	<i>lampo / fulmine</i>
<i>füma</i>	<i>pipa</i>
<i>barma</i>	<i>riparo sotto roccia</i>
<i>masca</i>	<i>strega</i>
<i>starmè</i>	<i>nascondere</i>
<i>fea (feja)</i>	<i>pecora</i>
<i>brandè</i>	<i>alari</i>

Тобто, складна діалектна ситуація в Італії пояснюється низкою причин: історичним поділом території та частими завоюваннями, близькістю інших областей та інших країн, які як і у минулому, так і зараз поширюють свій вплив на територію П'ємонту, історичним заселенням території П'ємонту різними народами (етрусками, кельтами та ін.), мови яких належали до різних мовних систем.

На сьогодні, як і в інших областях Італії, так і у П'ємонті діалект почав втрачати значну частину своєї архаїчної основи й поступово починає уніфікуватися, наближаючись до італійської літературної мови. Така ситуація сигналізує про його зникнення, тому що збільшується кількість людей, які надають перевагу використанню лише італійської мови. Діалекти функціонують та відомі більшій частині населення, але вони зазнають змін і часто змішуються з італійською мовою. Дрібніші міста і села зберігають консервативність і віддають перевагу своєму діалекту у порівнянні з італійською мовою.

Зазвичай, діалект сприймається як простонародна, вульгарна мова селян, ремісників, жителів окраїн, у той час коли, починаючи від комерсантів, добродіїв, поміщиків, буржуазії й до відомих сеньйорів

сьогодення, які протягом століть говорили чистою мовою за тосканським зразком. Будучи вираженням соціальної та культурної підпорядкованості, об'єктом глузувань з боку викладачів, діалект хоч і був уособленням регіональної єдності, але, щоб приховати своє походження, першим кроком людини було саме бажання відмовитися від діалекту, наслідуючи мову сеньйорів. Тривалий час до діалекту було зневажливе ставлення, хоча не всі вчені розглядають його як низький рівень мовлення. Останнім часом з'явилася тенденція до відтворення та збереження діалекту: співаки часто звертаються до своїх діалектів для написання пісень; письменники нових течій пишуть твори, у яких спостерігається змішання діалекту з літературною мовою; у окремих регіонах у школах проводяться уроки з рідного діалекту, що сприяє його збереженню.

Висновки. Лексичне багатство п'ємонтського діалекту зберігалося до кінця XIX ст.. Потім втрата діалектних рис стала відбуватися дуже суттєво: зі зміною поколінь діалект піддавався щоразу більшому впливу мови засобів масової інформації. Це явище відбувалося по всій Італії, тому що змінювалося саме життя, звичаї, соціальні умови. Наприкінці 90-х років XX ст. потяг та інтерес до діалекту та народної культури в цілому, здається, вгасає. Колективну свідомість починають захоплювати інші традиції. Але, оскільки, діалект ніколи не був модним, тому і не знаходився на шляху до вимирання, адже експресія народної мови, її енергетична напруга мають здатність до постійного відродження. Тому, незважаючи на загальнонаціональну тенденцію до мовної італіанізації, у регіоні П'ємонт виявлено стійку схильність до використання місцевого діалекту. Характерні риси територіальних діалектів, так чи інакше, стосуються всіх рівнів мови (фонетики, морфології, синтаксису, лексики), а особливості соціальних діалектів охоплюють переважно лексику й фразеологію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : [термінологічна енциклопедія] / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К, 2006. – 716 с.
2. Тищенко К. М. Основи мовознавства : [підручник] / Костянтин Миколайович Тищенко. – К. : ВПЦ Київськ. ун-т, 2007. – 308 с.
3. D'Achille P. L'italiano contemporaneo / Paolo D'Achille. – Bologna : Mulino, 2003. – 239 p.
4. Grassi C. Italiano e dialetti / Sobrero A. // Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. – Vol. 2. – 2006. – P. 279–310.
5. Devoto G. Il linguaggio d'Italia / Giacomo Devoto. – Milano : BUR SAGGI, 1999. – 406 p.
6. Maiden M. Storia linguistica dell'italiano / Martin Maiden [trad. P. Maturi]. – Bologna : Società editrice il Mulino, 1998. – 307 p.
7. Devoto G. I dialetti delle regioni d'Italia / Giacomo Devoto, V. Giacomelli. – Firenze : Diana, 1972. – 160 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Selivanova O. O. Suchasna lingvistyka [Modern Linguistics] : [terminologichna entsyklopediia / Olena Oleksandrivna Selivanova. – Poltava : Dovkillia. – K., 2006. – 716 s.
2. Tyshchenko K. M. Osnovy movoznavstva [Foundation of Linguistics] : [pidruchnyk] / Kostiantyn Mykolayovych Tyshchenko. – K. : VPTs Kyiiv'sk. un-t, 2007. – 308 s.
3. D'Achille P. L'italiano contemporaneo / Paolo D'Achille. – Bologna : Mulino, 2003. – 239 p.
4. Grassi C. Italiano e dialetti / Sobrero A. // Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. – Vol. 2. – 2006. – P. 279–310.
5. Devoto G. Il linguaggio d'Italia / Giacomo Devoto. – Milano : BUR SAGGI, 1999. – 406 p.
6. Maiden M. Storia linguistica dell'italiano / Martin Maiden [trad. P. Maturi]. – Bologna : Società editrice il Mulino, 1998. – 307 p.
7. Devoto G. I dialetti delle regioni d'Italia / Giacomo Devoto, V. Giacomelli. – Firenze : Diana, 1972. – 160 p.

Negoda M. N. Особенности лексического уровня Пьемонтского диалекта.

В данной статье раскрываются вопросы становления лексического уровня пьемонтского диалекта и взаимовлияние данного диалекта и литературного языка, характерные отличия в системе произношения, экспрессивности и образности, проанализированы условия возникновения и закрепления этого диалекта, как местного варианта языка, описываются результаты исследований по вопросам, связанных с данной тематикой. Определяется связь языка и его варианта с эволюцией общества и знаний. Устанавливаются и систематизируются связи между национальным языком и диалектом.

Ключевые слова: пьемонтский диалект, диалектизм, слово, значение, термин.

Negoda M. N. Peculiarities of Lexical Level of Piedmont Dialect.

In the following article we disclose the matter of setting the lexical level of piedmont dialect and the interplay between it and literature language, peculiar differences in system of pronunciation, expressivity and imagery. Within centuries the language of the region has always been under strong influence of different outer factors, in

particular historical circumstances and social situation of the region. The outstanding position of the dialect is caused by changes in the social life of the country. In past decades and centuries dialecticisms were treated as markers of social status of the speaker and were commonly associated with lower classes of society. Present situation shows changes in position of the dialect, the characteristic words of which are entering everyday life of all social classes. Due to modern constantly arising interest to ethnology and cultural studies the outstanding position of piedmont dialect attracts interest of linguists. The conditions of arising and fixation of the dialect as a local equivalent are analyzed; the results of researches, thematically connected are described. The connection of the language and its variation with the evolution of society and knowledge is described. The connections between the nationality and dialect are set.

Key words: *piedmont dialect, dialecticism, word, meaning, term.*